

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32782/2521-6473.2022-4.18>

Г. О. Ульянова, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

Н. П. Бааджи, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК ОСНОВА АКАДЕМІЧНОГО УСПІХУ

Стаття присвячена визначенню концептуальних засад академічної доброчесності в сучасній освітній та науковій сферах. Зазначено, що розвиток сучасних інформаційно-комунікаційних технологій спричинив суттєвий вплив на відносини у сфері обігу інформації, в тому числі й щодо доступу до навчальних матеріалів. Мережа Інтернет концептуально змінила та спростила доступ до різних матеріалів, їх копіювання та поширення. Це обумовило нові виклики щодо формування свідомого ставлення до дотримання принципів академічної доброчесності, самостійного виконання наукових робіт, уникнення неправомірного використання матеріалів без посилання на автора та джерело походження інформації. В сучасних умовах провідне місце повинні займати превентивні заходи щодо попередження академічної нечесності та прищеплення нульового толерування до її прояві. Тому сьогодні дуже важливим є використання різноманітних комунікаційних та адміністративних стратегій впровадження та популяризації освітніх програм з академічної доброчесності та академічного письма, підписання зобов'язання щодо дотримання академічної доброчесності. Інституційні політики академічної доброчесності повинні передбачати санкції за невиконання вимог, які наразі є найефективнішим методом для досягнення відповідної поведінки учасників освітньо-наукового процесу. Формування доброчесного академічного середовища має відбуватись за умови комплексного підходу щодо належного нормативно-правового забезпечення відносин у зазначеній сфері, організаційного, превентивно-виховного. Заходи щодо формування політик академічної доброчесності мають відбуватись на: міжнародному, національному (державному) та локальному (інституційному) рівнях. Напрацьовані практики та міжнародний досвід у сфері формування політики академічної доброчесності мають послідовно впроваджуватись на національному рівні з урахуванням особливостей правового регулювання відносин у сфері освіти на науковій діяльності. Основним учасником формування академічно доброчесного середовища мають виступати заклади освіти всіх рівнів.

Ключові слова: академічна доброчесність, освіта, наука, плагіат, автор.

H. O. Ulianova, N. P. Baadzhy. Academic integrity as the basis of academic success

The article is devoted to defining the conceptual foundations of academic integrity in modern educational and scientific spheres. It is noted that the development of modern information and communication technologies has had a significant impact on relations in the field of information circulation, including access to educational materials. The Internet conceptually changed and simplified access to various materials, their copying and distribution. This led to new challenges in the formation of a conscious attitude to compliance with the principles of academic integrity, independent performance of scientific works, avoidance of improper use of materials without reference to the author's source, and obtaining information. Nowadays, the leading place should be given to preventive measures to avert academic dishonesty and instill zero tolerance for its manifestation. Therefore, the use of various communicative and administrative strategies for the implementation and popularization of educational programs on academic integrity and academic literacy, as well as the signing of a commitment to observe academic integrity, is very relevant today. Institutional policies of academic integrity should provide for sanctions for non-fulfillment of requirements, which are currently the most effective method for achieving appropriate behavior of participants in the educational and scientific process. The formation of a virtuous academic environment should take place under the condition of a comprehensive approach to the proper regulatory and legal provision of relations in the specified sphere, organizational, preventive and educational. Measures regarding the formation of academic integrity policy should be at: international, national (state) and local (institutional) levels. Developed practices and international experience in the field of academic integrity policy formation have the result of being implemented at the national level, taking into account the peculiarities of legal regulation of relations in the field of education and scientific activity. Educational institutions of all levels should be the main participants in the formation of an academically virtuous environment.

Key words: academic integrity, education, science, plagiarism, author.

Постановка проблеми. В умовах активної глобалізації освітніх процесів, підвищення рівня мобільності, активного впровадження дистанційних форм навчання та розвитку ІКТ конкуренція на ринку освітніх

послуг в усьому світі значно загострилась. Не оминули зазначені тенденції і Україну, яка найбільш гостро відчуває сучасні виклики, враховуючи надскладні умови воєнного стану, які призводять до вимушеної міграції населення та демографічного спаду, поглиблення психологічного навантаження на учасників освітнього процесу та актуалізації безпекових питань.

Наразі активно відбувається зміна «парадигми академічного успіху». Адже крім врахування академічних досягнень – досягнень цілі навчання, набуття бажаних навичок і компетенцій, наполегливості та продуктивності, академічний успіх враховує і соціальний аспект, який актуалізує поняття соціальної відповідальності, соціального успіху, соціального визнання при аналізі діяльності кожного учасника освітньо-наукового процесу [1;2]. Популяризація і прищеплення академічної чесності є однією з важливих складових у конструції цих понять.

Сьогодні з урахуванням існуючих вимог кожен ЗВО вже має свою розроблену систему забезпечення принципів академічної доброчесності та етики академічних взаємовідносин, що є важливою складовою у формуванні академічного успіху освітньої установи. Разом з тим, розширення використання дистанційної форми навчання, різноманітних програмних засобів, розбудова політик відкритих даних, відкритої науки, відкритої освіти, відкритих інновацій актуалізує необхідність аналізу академічної доброчесності у цифровому середовищі, виокремлення нових форм прояву академічної недоброчесності та шляхів їх попередження та подолання. Сьогодні поширеним стає використання термінів «е-нечесність», «online-нечесність», які визначають поведінку, що порушує академічну доброчесність в освітньому онлайн-середовищі. Поява цих понять Електронна нечесність викликає потребу у новому осмисленні академічної доброчесності, які раніше, можливо, не розглядалися викладачами та адміністраторами [3; 4; 5].

Саме з огляду на розширення гібридного формату навчання в українських ЗВО та збільшення частки онлайн-курсів, збільшення новітнього програмного забезпечення, що використовується в освітньо-науковому процесі актуальним стає дослідження шляхів оновлення політик академічної доброчесності в освітніх установах, яка суттєво впливає на академічний успіх кожного суб'єкта освітнього процесу.

Аналіз досліджень та публікацій. Серед вітчизняних науковців, які приділяли увагу проблемам академічної доброчесності варто вказати А. Артюхова, А. Добко, Д. Загірняк, Ю. Калиновського, Н. Кузнецову, І. Назарова, Л. Єфименка, А. Мельниченко, Є. Ніколаєва, В. Ромакіна, В. Сацик, Т. Яворську, Т. Ярошенко та багато інших.

Що стосується дослідження понять «академічний успіх», «академічні досягнення», то слід вказати на важливість подальших поглиблених досліджень цих категорій у сучасній науці цивільного права.

Метою дослідження є визначення шляхів та інструментів, які сприяли б розбудові та активному застосуванню принципів академічної доброчесності в науково-освітній сфері України, створили потужне підґрунтя для академічного успіху всіх учасників освітнього та наукового процесів з урахуванням сучасних викликів цифрового середовища та загострення конкуренції в освітній сфері.

Виклад основного матеріалу дослідження. Свого часу науковці з усього світу відзначили, що існує кореляційний зв'язок між комодифікацією освіти в умовах неолібералізму із відповідним зростанням занепокоєння щодо академічної неправомірної поведінки [6]. Успіх і накопичення матеріальних благ будь-якою ціною став еталоном, до якого прагнуть і який покладено в основу індивідуального соціального розвитку. Цей постулат набув поширення і в освітньому середовищі, яке передує професійному. Юрій Федорченко обґрунтовано визнає зростання масштабів академічної нечесності в сучасній вищій освіті глобальною проблемою, яка обумовлена «втратою вищою освітою самодостатньої цінності, ставлення до неї як до бізнес-проєкту; масовим характером вищої освіти, що призводить до поступового заниження освітніх стандартів; бюрократизацією вищої освіти» [7].

Особливого загострення питання академічної недоброчесності набули в період розвитку Інтернету, який полегшив доступ до інформаційних джерел. А сьогодні в умовах розвитку відкритої науки, відкритої освіти, відкритих інновацій і відкритих даних в інформаційному суспільстві, що є важливою складовою суспільства знань, принципи та дієві практики академічної доброчесності набувають фундаментального значення і визначають успіх і визнання академічних установ на ринку освітніх послуг.

Вища освіта відіграє важливу роль у демократичному суспільстві, яке вимагає надання студентам високоякісної освіти, розвитку моральних і активних громадян, підтримки найвищих стандартів доброчесності. Нам потрібна повна відданість цій ролі [8].

Наразі академічна доброчесність заохочується і впроваджується через розлогий перелік міжнародних, регіональних та національних ініціатив. Важливу роль також відіграють розроблені політики академічної доброчесності окремих освітніх, наукових та управлінських інституцій та їх практичні заходи щодо реалізації цих політик. Саме вони виступають вагомими складовими академічного успіху в цілому, який спрямований на формування високофахового, конкурентноспроможного середовища професіоналів, що будуть активно задіяні в процес економічного та соціального зростання країни

У Сполучених Штатах відбувалися серйозні зміни, пов'язані з академічною доброчесністю. У 1992 році було заснувано Центр академічної доброчесності (CAI) [9]. До складу центру увійшли представники з інших

країн, зрештою змінивши його назву на Міжнародний центр академічної доброчесності (ICAI) у 2010 році. У 1999 році центр оприлюднив першу редакцію Фундаментальних цінностей академічної доброчесності, визначивши п'ять основних цінностей, якими керуватиметься поведінка студентів: справедливість, чесність, повага, відповідальність і довіра. Пізніше документ було оновлено. До переліку було включено шосте значення – мужність. Тепер у своєму третьому виданні [10] цей ресурс став основою для діалогу, процесу розбудови політики академічної доброчесності у багатьох країнах.

Основні положення щодо напрямків формування академічної чесності як складової професійної підготовки майбутніх фахівців в міжнародному освітньому просторі закладено також в таких документах, як: The Magna Charta Universitatum (1988, оновлена у 2020 р.) [11], The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region (2004) [12]; Guidelines for Institutional Codes of Ethics in Higher Education (2012) [13]; етичних кодексах провідних університетів світу тощо.

Треба зазначити, що саме у 2005 році було сформовано новітню університетську мету, що знайшла своє закріплення у «Бухарестській декларації етичних цінностей і принципів вищої освіти у Європі»: «У суспільстві знань, що розвивається завдання університетів не обмежуються розвитком і збереженням базової науки; вони беруть активну участь у тлумаченні, поширенні та практичному застосуванні знань» [12]. У зазначеному документі було визначено кілька значущих цінностей та принципів університетів третього покоління, зокрема і принцип академічної доброчесності у процесі викладання та навчання, який є вагомим складовою академічної культури. Історичний шлях до такого всебічного розуміння і осягнення знання та ролі університетів був довгим і складним, сповненим то протистоянням, а то взаємодоповненням раціональними та ірраціональними концептами, принципами індивідуалізму та соціально-орієнтованої поведінки.

Основною метою (місією) вищої освіти в нашій країні визначено «інтелектуальний, культурний і професійний розвиток особистості, формування якісного людського капіталу та згуртування суспільства для утвердження України як рівноправного члена європейської спільноти, розбудова ефективної інноваційної конкурентоспроможної економіки та забезпечення високих стандартів якості життя» [14]. В цілому вказане визначення перегукується з сучасними визначеннями, що містяться в нормативно-правових актах багатьох країн.

В Україні, хоч і дещо пізніше за інші країни, також напрацьовано великий масив нормативних документів, які стосуються питань академічної доброчесності. Достатньо повно вони проаналізовані в роботах [15; 16; 17].

Сьогодні в нашій країні відбувається впровадження і розбудова нового стандарту менеджменту якості ДСТУ ISO 9001: 2015 [18], який поширюється і на освітньо-наукову сферу. В Законі України «Про освіту» передбачено, що «система забезпечення якості в закладах освіти (внутрішня система забезпечення якості освіти) може включати: систему та механізми забезпечення академічної доброчесності» [19]. При цьому «педагогічні, науково-педагогічні та наукові працівники зобов'язані: дотримуватися академічної доброчесності та забезпечувати її дотримання здобувачами освіти в освітньому процесі та науковій діяльності» (ст. 54). Визначення академічної доброчесності наведено у ст. 42 зазначеного закону. В тій же статті перелічені і види порушення академічної доброчесності: академічний плагіат; самоплагіат; фабрикація; фальсифікація; списування; обман; хабарництво; необ'єктивне оцінювання; надання здобувачам освіти під час проходження ними оцінювання результатів навчання допомоги чи створення перешкод, не передбачених умовами та/або процедурами проходження такого оцінювання; вплив у будь-якій формі (прохання, умовляння, вказівка, погроза, примушування тощо) на педагогічного (науково-педагогічного) працівника з метою здійснення ним необ'єктивного оцінювання результатів навчання.

Слід враховувати, що «академічна доброчесність базується на синергії дій керівників, оцінювачів та рядових учасників наукового та освітнього процесів [20]. У 2019 році на виконання вимог закону «Про вищу освіту» почав свою діяльність орган управління, уповноважений на реалізацію державної політики у сфері забезпечення якості вищої освіти – Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. «Одним з пріоритетних напрямків у діяльності НАЗЯВО стало сприяння академічній доброчесності як у безпосередній діяльності (зокрема, діяльність Комітету з питань етики), так і шляхом формування принципів та практик дотримання академічної доброчесності на рівні закладів вищої освіти, в тому числі здобувачами освіти, у процесі акредитації освітніх програм» [21].

Важливе значення у підтриманні культури академічної доброчесності в закладах освіти мала й Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку скасування рішення про присудження ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації» від 26 серпня 2021 р. № 897 [22] та «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Можна в цілому зазначити, що у попередні роки академічна доброчесність розглядалася переважно як моральна, етична проблема, яка більше стосувалась характеру людини, а менше – вихідних причин, які призводять до академічної неправомірної поведінки. Наразі, в умовах активного використання онлайн

навчання, розвитку ІКТ, застосування штучного інтелекту в процесах прокторінгу, запровадження STEM-, STEAM-, STREAM-освіти багато дослідників звертають увагу на необхідність зміни підходу до розуміння академічної доброчесності з негативного на позитивний, від вказівки «як не треба діяти» до вказівки «як необхідно діяти» у змінених освітніх умовах, які потребують формування соціально-технічної відповідальності [23; 24; 25], оновлення «суспільного договору між академічною громадою та її членами» [26]. Разом з тим, широкого поширення набули критичні дослідження щодо осмислення соціально-технічних механізмів академічної доброчесності та, зокрема, етики використання штучного інтелекту під час онлайн-прокторінгу, перевірки робіт на плагіат, принципів FATE [27; 28]. Особливою актуальністю набувають питання правового регулювання використання штучного інтелекту, але шляхом уникнення норм жорсткого права, спираючись на м'яке право, яке включає етичні принципи [29]. Закономірно актуальними є дискусії щодо цілей, цінностей та типів відносин, що формуються у цифровому університеті, адже вони будуть впливати і на академічний успіх в цілому.

Оскільки використання онлайн-курсів, як очікується, продовжить розширюватися, викладачі та адміністратори стикаються з проблемою розробки методів адекватного оцінювання навчання студентів в онлайн-середовищі, зберігаючи при цьому академічний рівень чесності. Існує багато нових способів шахрайства, деякі є унікальними для середовища онлайн-курсів, а деякі також поширені і під час очного навчання: завантаження робіт з Інтернету та заява про них як про власну роботу, використання матеріалів без дозволу під час онлайн-іспиту, спілкування з іншими студентами через Інтернет для отримання відповідей або залучення іншої особи до складання онлайн-іспиту або завдання, а не студента, який надсилає роботу. Зокрема, як викладачі, так і студенти сприймають онлайн-тестування як таке, що передбачає більше можливостей для списування, ніж у традиційному навчальному середовищі під наглядом викладача. Головними проблемами є співпраця студентів і використання захищених ресурсів під час іспиту.

Загалом «трикутником недоброчесної поведінки» [30], припускається, що для того, щоб вона відбулась, мають бути три умови: 1) можливість, 2) стимул, тиск або потреба та 3) раціоналізація або ставлення. Усі ці три умови є позитивними прогностичними факторами поведінки учасників освітнього процесу, які практикують академічну недоброчесність. В ідеалі онлайн-оцінювання розроблено таким чином, щоб зменшити академічну нечесність шляхом зменшення можливостей, стимулів/тиску та раціоналізації/ставлення до порушення академічної доброчесності.

Можливості можна поділити на організаційно-правові та технічні. Щодо технічних можливостей, то з кожним днем їх перелік збільшується. Наприклад, вже давно існують доступні посібники, які демонструють, як «обійти» програмне забезпечення [31]. З огляду на прогностичні міркування, які базуються на аналізі світової практики організації освітнього процесу у вищій школі необхідно також загострити увагу на необхідності врахування все ширшого використання штучного інтелекту (AI) у програмному забезпеченні, що застосовується в університетах та освітньому процесі. Численні комерційні алгоритми доступні сьогодні для допомоги у перевірці орфографії, граматики, математики, написанні сценаріїв тощо. AI може робити багато речей надзвичайно добре, зокрема, писати кваліфікаційні роботи. Це висновок EduRef, ресурсу для студентів і педагогів, які аналізували використання ресурсу GPT-2 [32]. Якість роботи, яка була згенерована алгоритмом GPT-2 була дуже високою. І тут постає правомірне питання: чи слід розглядати таку роботу як академічний плагіат, чи як фальсифікацію, чи як обман? Складність кваліфікації полягає в тому, що всі перераховані дії у визначенні ЗУ «Про освіту» повинен здійснити учасник освітнього процесу, а AI таким не є.

Організаційно-правові можливості порушення академічної доброчесності базуються на відсутності чи недовості відповідних інституційних політик, нормативно-правової бази, а також недостатніх зусиллях для інформування учасників науково-освітнього процесу про ці політики та стандарти. Недостатній рівень контролю та застосування санкцій також стає частиною таких можливостей.

Можливість порушення академічної доброчесності повинна протиставлятися можливості попередження та покарання. Тому сьогодні дуже важливим є використання різноманітних комунікаційних та адміністративних стратегій впровадження та популяризації освітніх програм з академічної доброчесності та академічного письма, підписання при вивченні кожної дисципліни зобов'язання щодо дотримання академічної доброчесності. Інституційні політики академічної доброчесності повинні передбачати санкції за невиконання вимог, які наразі є найефективнішим методом для досягнення відповідної поведінки учасників освітньо-наукового процесу.

Стосовно технічної компоненти, слід зазначити, що сьогодні в Україні передбачено достатньо розлогий перелік програмних засобів та інструментів, які спрямовані на попередження і виявлення порушень академічної доброчесності. Вагоме значення у боротьбі з проявами плагіату в академічних текстах має застосування спеціального програмного забезпечення, зокрема Unicheck, що є частиною Turnitin та StrikePlagiarism. Крім того, метою проекту створення Національного репозитарію академічних текстів було визначено «сприяння розвитку освітньої, наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності шляхом поліпшення доступу до академічних текстів та сприяння академічній доброчесності». Ресурси Національного репозитарію є допоміжними засобами проведення для експертизи академічних текстів на плагіат. Крім того, використовуючи

програмне забезпечення для перевірки оригінальності, важливо знати, що значна подібність з іншими роботами не обов'язково вказує на плагіат [33].

Варто звернути увагу на ті новації, які містить Постанова КМ України від 12 січня 2022 року № 44 щодо порядку присудження ступеня доктора філософії в частині використання електронного підпису здобувача, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронного підпису (з використанням кваліфікованої електронної позначки часу) при оприлюдненні дисертації поданої до захисту, а також розміщенні рецензій (відгуків) та в інших випадках. Саме використання сучасних технічних можливостей безпосередньо спрямоване не тільки на полегшення обігу інформації, а й забезпечення її прозорості, достовірності та відповідності умовам, визначеним в означеному нормативному документі. Це своєю чергою гарантує дотримання вимог академічної доброчесності всіх суб'єктів, залучених до процедури присудження ступеня доктора філософії або скасування рішення разової спеціалізованої ради про присудження ступеня доктора філософії.

Висновки. У сучасному освітньо-науковому середовищі як в Україні, так і за кордоном, питання академічної доброчесності та довіри часто перетворюються на питання моніторингу, контролю та примусу як в онлайн, так і в офлайн форматах. В умовах запровадження великої кількості онлайн ресурсів, розвитку дистанційного навчання активного застосування набувають різноманітні програмні продукти, які виступають інструментами для вимірювання рівня доброчесності, моніторингу або перевірки здобувачів освіти та науковців. Провідне місце сьогодні повинні займати превентивні заходи щодо попередження академічної нечесності та прищеплення нульового толерування до її проявів. Наразі запровадження нових та вдосконалення вже існуючих дієвих механізмів запобігання академічним правопорушенням при очній та дистанційній формі освітньо-науково процесу, потребує активної реалізації. Крім того, варто підтримати тих науковців, які наголошують на необхідності розробки окремого закону про академічну доброчесність [15], який би враховував змінені умови здійснення навчального та наукового процесів.

Список використаних джерел:

1. York, Travis T.; Gibson, Charles; and Rankin, Susan (2015) "Defining and Measuring Academic Success," Practical Assessment, Research, and Evaluation: Vol. 20, Article 5. <https://doi.org/10.7275/hz5x-tx03>
2. Козьменко О. Дослідження успішності студентів вищих навчальних закладів *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2018. № 1. С. 110-116.
3. Frankl, G., Schartner, P., and Zebedin, G. (2012). "Secure Online Exams Using Students' Devices," in Proceedings of the 2012 IEEE Global Engineering Education Conference (Marrakech, Morocco: EDUCON).
4. Garg, M., & Goel, A. (2022, February 1). A systematic literature review on online assessment security: Current challenges and integrity strategies. *Computers and Security*. Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/j.cose.2021.102544>
5. Holden, O. L., Norris, M. E., & Kuhlmeier, V. A. (2021, July 14). Academic Integrity in Online Assessment: A Research Review. *Frontiers in Education*. Frontiers Media S.A. <https://doi.org/10.3389/feduc.2021.639814>
6. Academic Integrity in Canada Sarah Elaine Eaton and Julia Christensen Hughes Series: Ethics and Integrity in Educational Contexts, Year: 2022, Volume 1, Page 593.
7. Федорченко Ю. Академічна недоброчесність у вищій школі як системна проблема. Освітня політика. Портал громадських експертів. Опубліковано 23.12.2017. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/1105-akademichna-nedobrochesnist-uvishchij-shkoli-yak-sistemna-problema>
8. Christensen Hughes, J. M., & McCabe, D. L. (2006). Understanding academic misconduct. *Canadian Journal of Higher Education*, 36(1), 49–63. <https://journals.sfu.ca/cjhe/index.php/cjhe/article/view/183525>
9. Fishman, T. (2016). Academic integrity as an educational concept, concern, and movement in US institutions of higher learning. In T. Bretag (Ed.), *Handbook of Academic Integrity* (pp. 7–21).
10. International Center for Academic Integrity (ICAI). (2021). The fundamental values of academic integrity (3rd ed.). <https://www.academicintegrity.org/fundamental-values/>
11. The Magna Charta Universitatum. URL: <http://www.magna-charta.org/>
12. The Bucharest Declaration concerning Ethical Values and Principles for Higher Education in the Europe Region (2004), *Higher Education in Europe*, 29:4, 503-507.
13. IAU-MCO Guidelines for an Institutional Code of Ethics in Higher Education. URL: https://www.iau-aiu.net/IMG/pdf/ethics_guidelines_finaldef_08.02.13.pdf
14. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/opublikovano-strategiyu-rozvitku-vishoyi-osviti-v-ukrayini-na-2022-2032-roki>
15. Kuznetsova Natalia S., Nazarov Ivan V., Yefimenko Leonid V. Areas of reforming the statutory regulation of academic integrity in Ukraine. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, Vol. 28, No. 3, 2021 pp. 176-185. URL: [https://doi.org/10.37635/jnalsu.28\(3\).2021.176-185](https://doi.org/10.37635/jnalsu.28(3).2021.176-185).
16. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н. Г. Сорокіної, А. Є. Артюхова, І. О. Дегтярьової. Дніпро : ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.

17. Ульянова Г. О. Академічна доброчесність в умовах дистанційного навчання [Лекція] // Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні: Всеукраїнське науково-педагогічне підвищення кваліфікації. URL: <https://cuesc.org.ua/novini/vidbulas-lektsiya-prisvyachena-akademichnij-dobrochesnosti-v-umovah-dstantsijnogo-navchannya/>;
18. ДСТУ ISO 9001:2015 (ISO 9001:2015, IDT) Системи управління якістю. Вимоги. Київ, 2016. URL: <https://khoda.gov.ua/image/catalog/files/%209001.pdf>
19. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
20. Сторченко І., Серебряков М. Аналітична записка. Академічна доброчесність аналітичний звіт та рекомендації. (за підтримки USAID в рамках проекту «Підтримка організацій-лідерів у протидії корупції в Україні «Взаємодія!»). URL: <https://rpr.org.ua/wp-content/uploads/2018/10/Analitichna-zapyska-akademichna-dobrochesnist.pdf> .
21. Назаров І. Законодавчі ініціативи Національного агентства у сфері формування простору академічної доброчесності. 15 вересня 2021 р. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjkwMjQ=/c9c8c2d09e05e7d3665261403a811560.pdf>
22. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку скасування рішення про призначення ступеня вищої освіти та присвоєння відповідної кваліфікації» від 26 серпня 2021 р. № 897. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/897-2021-%D0%BF#Text>
23. Ashford, T. (2021). App-centric Students and Academic Integrity: A Proposal for Assembling Socio-technical Responsibility. *Journal of Academic Ethics*, 19(1), 35–48. <https://doi.org/10.1007/s10805-020-09387-w>;
24. Gilmore J., Vieyra M., Timmerman B., Feldon D. & Maher M. (2015) The Relationship between Undergraduate Research Participation and Subsequent Research Performance of Early Career STEM Graduate Students, *The Journal of Higher Education*, 86:6, 834-863, DOI: 10.1080/00221546.2015.11777386
25. Turner, K.L., Adams, J.D. & Eaton, S.E. Academic integrity, STEM education, and COVID-19: a call to action. *Cult Stud of Sci Educ* 17, 331–339 (2022). <https://doi.org/10.1007/s11422-021-10090-4>
26. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. Фонд “Міжнарод. фонд. дослідж. освіт. політики”; за заг. ред. Т.В.Фінікова, А.С.Артюхова Київ, 2016. 234 с.
27. Davies, H. C., Eynon, R., & Salveson, C. (2021). The mobilisation of AI in education: A Bourdieusean field analysis. *Sociology*, 55(3), 539-560. <https://doi.org/10.1177/0038038520967888>;
28. Henry, J. V., & Oliver, M. (2022). Who Will Watch the Watchmen? The Ethico-political Arrangements of Algorithmic Proctoring for Academic Integrity. *Postdigital Science and Education*, 4(2), 330–353. <https://doi.org/10.1007/s42438-021-00273-1>;
29. Green E., Ingh D., Chia R. (Eds.) AI ethics and higher education good practice and guidance for educators, learners, and institutions. Geneva: Globethics.net, 2022. URL: <https://www.comillas.edu/images/catedras/cetic/Ethical%20considerations%20regarding%20baisis%20in%20algoritms.pdf>
30. Becker, D., Connolly, J., Lentz, P., and Morrison, J. (2006). Using the Business Fraud triangle to Predict Academic Dishonesty Among Business Students. *Acad. Educ. Leadersh. J.* 10 (1), 37–52.
31. Binstein, J. (2015). On Knuckle Scanners and Cheating – How to Bypass Proctortrack, Examity, and the Rest. Available at: <https://jakebinstein.com/blog/on-knuckle-scanners-and-cheating-how-to-bypass-proctortrack/>.
32. Nichols, Greg. “AI Can Write a Passing College Paper in 20 Minutes.” ZDNet. February 24, 2021. <https://www.zdnet.com/article/ai-can-write-a-passing-college-paper-in-20-minutes/>.
33. Ульянова Г. О. Напрями попередження наукового плагіату. *Наукові праці Національного університету "Одеська юридична академія"*. 2013. Т. 13. С. 420-428.